

https://doi.org/10.31516/2410-5333.054.03

УДК 007:304.659

Г. А. Вербицька, асистент, кафедра міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

annaonline5@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-4009-5481

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕЛІТ: ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ У КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ ТРИАДИ «ВЛАДА (TECHNAI)» — «ОБЧИСЛЕННЯ (LOGISMOS)» — «МІРА (METRON)»

Розглянуто питання еволюції наукових поглядів представників світової політичної і філософської думки щодо соціально-комунікаційної діяльності еліт. З'ясовано, що соціально-комунікаційна діяльність еліти в різних суспільствах, з точки зору науковців, має свої особливості, спрямовані на раціональність чи на отримання бажаного. Еволюція наукових уявлень здійснювалася під впливом внутрішньодержавних і міжнародних явищ. Водночас наукові дослідження чітко зафіксували зміну характеристики соціально-комунікаційної діяльності еліти — від суто споживацького панування до врахування процесів демократизації.

Ключові слова: еліта, комунікація, науковий світ, міжнародні відносини, держава, управління, стратагема.

А. А. Вербицкая, асистент, кафедра международных отношений, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЭЛИТ: ЭВОЛЮЦИЯ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ В КОНТЕКСТЕ РАССМОТРЕНИЯ ТРИАДЫ «ВЛАСТЬ (TECHNAI)» — «ОБЧИСЛЕНИЕ (LOGISMOS)» — «МЕРА (METRON)»

Рассмотрен вопрос эволюции взглядов представителей мировой политической и философской мысли относительно социально-коммуникационной деятельности элит. Установлено, что социально-коммуникационная деятельность элит в разных обществах, с точки зрения ученых, имеет свои особенности, направленные на рациональность или на получение желаемого. Эволюция научных представлений происходила под влиянием внутреннегосударственных и международных явлений. Одновременно научные исследования четко зафиксировали смену характеристики социально-коммуникационной деятельности элит — от чисто потребительского господства до учета процессов демократизации.

Ключевые слова: элита, коммуникация, научный мир, международные отношения, государство, управление, стратагема.

H. A. Verbytska, assistant, the Department of International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

SOCIAL AND COMMUNICATION ACTIVITIES OF THE ELITE: THE EVOLUTION OF SCIENTIFIC VIEWS CONSIDERING THE TRIAD “POWER (TECHNAI)” – “CALCULATIONS (LOGISMOS)” – “MEASURE (METRON)”

The aim of this paper is to study the world scientific discourse on the resource potential of the evolution of the world elites in the context of their social and communication activities.

Research methodology. The study investigates this issue by examining the issues of the evolution of scientific views of the representatives of the world political and philosophical thought on the social and communication activities of elites using such methods of scientific research as synthesis, analysis, and generalization.

Results. Social and communication activities of the elite are one of the issues in world science that the scientists constantly considered from the times of the ancient world to the present moment. Its consideration laid the foundation for the triad of “power” — “calculation” — “measure” in ancient Greece and ancient China. According to the analysis of scientific research, the evolution of representations on social and communication activities of the elite was constantly influenced by the factors of the international processes.

Novelty consists in finding out that scientific studies have distinctly recorded a change in the characteristics of the social and communication activities of the elite taking into account from purely consumer dominance to democratization processes.

The practical significance consists in drawing attention to the deeper processes in the scientific world, since the theme of social and communication activities of the elite was considered at different levels of scientific research. Particular attention should be paid to the scientific segment of Ukrainian scholars of various directions, including nationalist ones.

Keywords: *elite, communication, scientific world, international relations, state, government, stratagem.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціальні стосунки є основою існування будь-якого суспільства і будь-якої держави. Саме їх надійність багато в чому визначає стабільність існування соціальних систем, відповідно, і тих же суспільств та держав. Одну з визначальних ролей у цих процесах відіграє соціально-комунікаційна діяльність еліт, що може впливати як негативно, так і позитивно. Ця тема з різних позицій фігурувала у дослідженнях таких відомих учених, як М. Саллінз, Р. Арон, К. Поланьї, М. Алле, І. Варзар та ін. Інваріантність проблеми соціально-комунікаційної діяльності та еволюції еліт аналізується в працях Н. Макіавеллі, Б. Грасіана, Н. Мальбранша, Дж. Мейсона, М. Щербатова, Н. Карамзіна, П. Турчина та ін. Однак немало позицій у поглядах на соціально-комунікаційну діяльність еліт ще є дискусійними.

Мета статті — дослідити світовий науковий дискурс щодо ресурсно-потенціалу ритмів еволюції світових еліт у контексті їхньої соціально-комунікаційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В історії Стародавньої Греції та Стародавнього Китаю вже проявлялися політичні, культурні і природні резонанси: писемні пам'ятки обома мовами з'являються у II-му тисячолітті до н. е.; обидві мови, хоча і змінилися, продовжують існувати й понині — сучасні греки вважають своєю мовою мову Гомера, а китайці рідною називають мову Конфуція; обидва народи рано виразились у поезії і філософії; обидві цивілізації в пошуках ресурсів вплинули на сусідні народи. І одну із провідних ролей у цьому відігравали стратегії управління в цих державах, що реалізувалися завдяки соціально-комунікаційній діяльності еліт. Можна звернути увагу на результати порівняння стратегій управління державою в Китаї і Європі, здійснене французьким філософом Ф. Жюльєном, що підтверджує цю думку. Проте виявлено і деякі розбіжності: так, грецькі вчені напрацьовуючи стратегії управління, тяжіли до раціональності, а китайські — до ефективної страгегемності. Стародавні греки шукали «владу наук (technai)» в «обчисленні» (logismos) «міри (metron)», а китайці — страгегеми для отримання бажаного (Жюльєн, 1999).

Інший відомий французький учений Р. Арон, аналізуючи реалії політичного процесу в 60-х рр. XX ст., відзначив, що в еволюції соціально-комунікаційної діяльності еліт від найдавніших часів і донині є багато спільного: упродовж століть головними «ставками» в битвах між державами вважалися золото, гроші, раби, нафта (Реймон, 2000, с. 336). А от К. Поланьї в процесі дослідження походження торгівлі сформував парадигму ресурсу еволюції у співвідношенні тріади понять: (1) «взаємність» — (2) «перерозподіл» — (3) «міра». Базуючись на різних сценаріях розвитку соціально-комунікаційних відносин, він стверджував, що в гедоністично налаштованому суспільстві все неминуче стає в дефіциті та все відбувається, зважаючи на ерозію поняття «міра». Цей термін у прямому значенні нинішнього розуміння вже використовували давні племена та деякі нинішні аборигени (Polanyi, 1971).

Сучасний американський антрополог М. Саллінз у своїй відомій розвідці «Економіка кам'яного століття» (розділ «Мінова вартість і дипломатія примітивної торгівлі»), виданій у 1974 р., відзначає, що вже стародавній світ стояв перед вибором сценаріїв між війною та компромісом у питанні використання природних ресурсів. У давні часи дипломатія передувала праву. Комунікація еліти в системі «розпорошеної» влади відігравала роль обов'язкової «соціальної стратегії»: вона мала коефіцієнт дружності, який проявляється і в поведінковому етикеті, і в

обмінному курсі. І в тому і іншому закладено прагнення виживати самому і дозволяти жити іншому, тобто означувалася готовність поділитися. Щоправда, у цьому контексті не зовсім зрозуміло, чи сучасні еліти складних індустріальних та постіндустріальних систем краще пристосовані до природного оточення і ризиків, порівняно з системами простих мисливців — збирачів.

Власне, ресурс влади і соціально-комунікаційну діяльність еліт розглядав у трактаті «Держава» ще грецький філософ Платон, формуючи філософію вибраних у IV ст. до н. е. У своїй теорії еліти мислитель уперше надав типологію політичного лідерства, порівнявши політика зі звіром. На його думку, політики («царі» та «жерці») «походять на левів, деякі — на кентаврів і на інші подібні створіння, більшість же — на сатирів і на подібні з ними істоти, слабкі і мінливі: вони швидко змінюють свій вигляд і свої властивості» (Карабущенко, 1998). Потім цю формулу повторять і зроблять класичною Н. Макіавеллі і В. Парето. Перший, зокрема, стверджуватиме, що «з усіх звірів нехай государ уподібниться до двох: леву і лисиці, лев боїться капканів, а лисиця — вовків, отже, треба бути подібним лисиці, щоб вміти обійти капкани, і леву, щоб відлякати вовків» (Макіавеллі, 1998). А от Парето відзначав, що для елітарної політичної свідомості характерні два типи мислення — консервативне і реформаторське, які суголосні існуючим головним типам еліт: (1) «леви» — для їхньої свідомості характерний консерватизм, грубі силові методи правління; «лисиці» — майстри обману і політичних комбінацій (Pareto, 1961). Стабільність політичної системи досягається переважно під час правління еліти «левів». Навпаки, нестійка система потребує прагматично мислячих енергійних діячів, новаторів, комбінаторів — «лисиць». Постійна зміна еліт — результат того, що кожен тип має певні переваги, які, однак, з часом нівелюються і перестають задовольняти потреби управління суспільством. Тому збереження стабільності соціальної та політичної систем потребує постійної заміни однієї еліти іншою.

Відтак, головна формула платонівської елітології і соціально-комунікаційної діяльності еліт була сформульована в праці «Політик»: «ніколи більшість, ким би вона не була, не зможе опанувати <конкретне> знання, розумно керувати державою; єдиноправильний державний устрій слід шукати в меншості — серед небагатьох або в одного» (Sahlins Marshall, 1976). Цю формулу теоретики еліт пізніше використають як аксіому.

Практичне втілення змодельованих Платоном соціально-комунікаційних та елітарних складових концептуалізації проявилися згодом у його учня — Арістотеля, а лідерські якості — уже в учня цього мислителя, Олександра Македонського. Елітизм останнього був зумовлений но-

вими цивілізаційними викликами і впливом кініків. Це помітно в його прагненні очистити увесь світ від диких народів і перетворити його на Елладу. Згідно з Плутархом, Олександр Македонський часто повторював: «Якби я не був Олександром, я був би Діогеном» (Плутарх, 1994). Саме Діоген Кінік проголосив себе космополітом, тобто «громадянином світу» (Лаєртський, 1986). Тут проявляється парадоксальність античної етнофілософії і протистояння двох ідей: (1) про ідейну рівність людей; (2) про їхню природну нерівність. Обидві ідеї перебувають у площині співвідношення різних культурних рівнів — (однакових у плані культури) і варварів (неосвічених і тому нижчих в ієрархії). Ідея елітоциду (тобто знищення еліти) була розвинена Платоном у його діалозі «Тімей» у знаменитій легенді про Атлантиду, де розгорнуто теорію культурного занепаду внаслідок елітоциду. Цим пояснюються численні історичні події: зростаюча роль міста в прогресі і регрес цивілізації; вплив природного та ресурсного факторів.

На основі цих текстів можна сформулювати кілька спостережень стосовно соціально-комунікаційної діяльності еліт: 1) з концепції «елітоциду» випливає платонівська елітаристська теорія походження держави і права; 2) держава і право виникають у містах, коли в них з'являється еліта; 3) маси цілком можуть жити без законів і держави (тобто без еліти), але це стан дикості; 4) право і держава необхідні для еліти як засіб контролю громадського життя; 5) міфологія, філософія, історична наука розвиваються завдяки еліті як духовний продукт її суспільної діяльності; 6) у теоретичній типології форм держави досить чітко простежується принцип «низхідної ієрархії» блага; 7) негативні форми держави (тимократія, олігархія, демократія, тиранія), порівняно з ідеальною державою, представляють собою послідовне погіршення ідеальної форми; 8) описуючи ці системи, Платон надає характеристику панівній «правлячій еліті»; 9) Платон був одним із перших, хто виокремив триаду управління (1) «матерія — (2) інформація (кількість і якість) — (3) міра (езотеричність, елітарна таємниця управління процесами)» як таку, що існує в нерозривній єдності у Всесвіті; 10) Платон стверджує, що будь-яка «річ» — матерія, перетворена визначеним чином, тобто за задумом Логоса (Творця). Багато що з цього Платон запозичив у піфагорійців (до початку IV ст. до н. е.): розуміння організації; ієрархії; гармонії як вищого закону Всесвіту. Піфагорійці знання Єгипту і Вавилону трансформували в числа і гармонію. У латинських і середньовічних текстах для позначення цієї традиції використовується термін «*harmonia (musica) — coeli (mundi)*» («гармонія (музика) — небо (світ)»). Завдяки долученню гармонії сфер до системи Птолемея ідея музики сфер концептуалізована в астрології, кабалі, парамасонських ученнях.

Тобто може йтися про розуміння соціально-комунікаційної діяльності еліти в рамках гармонійного співіснування її із суспільством загалом.

Дослідник китайського суспільства Е. Шульц вважає, що в китайську давнину теж існували подібні ідеї (Шульц, с. 76–81), наприклад, відповідність п'яти нот китайської гами принципам 5 елементів (у-сін). У цій парадигмі інтелектуальна та духовна обраність еліти визначається фактом володіння езотеричним знанням (мірою). Ця тенденція проявилася і в Плутарха. Він цитує листування учня Платона — Арістотеля з македонським царем Олександром Великим. Останній дорікає вчителю за те, що той написав книгу про таємне вчення «філософів-езотериків» для широкого загалу. «Ти вчинив неправильно, оприлюднивши вчення, призначене лише для усного викладення. Як же ми відрізнятимемося від решти людей, якщо ти самі знання, на яких нас виховано, стануть загальним надбанням? Я хотів би перевершити інших не тільки могутністю, але й знаннями про вищі предмети». Арістотель виправдовувався тим, що його книга призначена для освічених людей і «зовсім непридатна для викладання» (Плутарх, 1994).

Арістотель у своїй «Метафізиці» в контексті соціально-комунікаційної діяльності еліт надав власне бачення громадськості. Ця збірка творів починається з учення про природу мудрості і її суб'єкта — мудреця. Таким чином, Арістотель свої погляди стосовно «мудрості» еліти в результаті її соціально-комунікаційної діяльності поповнює етичними та гносеологічними елементами. У цій парадигмі вможливується розкриття секрету обраних про міру. Так виникає синтез знання з системою ейдосів, що використовувалося і в китайській культурі, а пізніше арабськими вченими (зокрема Ібн Халдуном).

Конфуцій натомість у своїх поглядах на соціально-комунікаційну діяльність еліт поділяв суспільство на «шляхетних мужів» і «низьких людей» згідно з їхнім ставленням до моралі. Проте він вказував простим людям шлях до вищої позиції в політичній ієрархії через сумлінне навчання, удосконалення (Конфуцій, 2001). Сучасний російський синолог В. Малявін вважає, що Конфуцій у «мірі» вбачав суть усього життя (Малявін, 2007). У китайській традиції «міра» як ірреальність не є субстанцією, ідеєю, статичним космосом. Це «безодня перетворень», чиста плинність Хаосу без початку і кінця, без ідеї і форми. Гуань Чжун, один із засновників легізму, поміщав закон вище правителів. Усі люди повинні бути однакові перед законом, міра має існувати як універсальний принцип управління. Один з останніх знаменитих легістів Хань Фей (III ст. до н. е.) зазначав, що правителю необхідне володіння не тільки знанням, але й мірою й умінням ефективно використовувати їх у страгатагах (Іванов, 1912).

Проблеми розвитку суспільства надихнули на роздуми арабського філософа та історика XIV ст. Ібн Халдуна. Слід зазначати, багато що у своїх поглядах щодо соціально-комунікаційної діяльності еліт він запозичив у грецьких філософів, зокрема в Арістотеля. Але він розвинув їх далі і одним із перших запропонував постулат про здатність елітної групи внаслідок реалізації комунікаційних ідей до колективної комунікаційної дії у формі «Асабія». Особливість теорія Ібн Халдуна полягає в тому, що вона була розроблена в особливих соціально-комунікаційних умовах Магрибу, де: 1) живуть люди «Пустелі» і люди «Міста»; 2) для людей «Пустелі» характерні малі політичні утворення (рід, плем'я тощо); 3) люди «Міста» організовані в держави й імперії; 4) людина не може жити поза групою; 5) громадський стиль життя полегшує захист, набуття різних ремісничих і технічних навичок та інтелектуальної комунікації; 6) різні групи (асабія) мають різні здібності для спільних дій; 7) асабія пов'язана зі здібностями групи самоорганізовуватися, жертвувати індивідуальними перевагами заради загального блага; 8) Асаба дозволяє «захищати себе, чинити опір і пред'являти свої вимоги»; 9) сильна Асаба надає групі переваги над іншими групами; 10) асабія є результатом «соціальної комунікації, дружніх зв'язків, тривалих знайомств та товариських відносин»; 11) освіта — це соціальний капітал.

Арабський мислитель уважав, що тип суспільства і відповідна йому соціально-комунікаційна діяльність еліти є ключем до розуміння економічних циклів еволюції цієї ж еліти, чому асабія зростає або зменшується: 1) життя людей «Пустелі» з її постійними боротьбою за виживання і, отже, потребою співробітництва зумовлює зростання асабії; 2) «міське» суспільство контролює безліч людей, зокрема робочу силу; 3) певна частка останньої може бути зайнята у сфері послуг або виробництві предметів розкоші; 4) розвиток тяги до розкоші порушує міру споживання ресурсів, призводить до виродження; 5) правляча династія, отже, держава стають жертвами тенденції до розкоші; 6) процвітання сприяє зростанню населення, змушує еліту гнобити народ, що зрештою завершується крахом держави; 7) «Асабія» зростає і підтримується на високому рівні в малих суспільствах, де здатність до комунікації, колективної дії використання ресурсів — ключ до виживання; 8) такі суспільства споживають ресурси в міру необхідності, тому «Асабія» не зазнає негативної дії розкоші; 9) племена «Пустелі» з високою асабією перемагають цивілізованих «містян із низькою асабією і засновують правлячу династію»; 10) в умовах «міського» життя асабія неминуче знижується; 11) приблизно через чотири покоління вона стає настільки низькою, що держава занепадає в результаті внутрішніх конфліктів і завойовується новими племенами «Пустелі». У цьому полягає суть моделі круговоро-

ту еліти Ібн Хальдуна. Ідеї середньовічного мислителя актуальні і нині, оскільки розкривають об'єктивні закони еволюції еліти в контексті її соціально-комунікаційної діяльності.

Однак російський соціолог П. Турчин використав модель Ібн Хальдуна для розгляду трьох стадій еволюції імперії: 1) формування держави та етногенез стрижневого етносу (етнічного ядра); 2) початкова експансія в межах етнічно подібного середовища та експансія до максимальних територіальних розмірів, під час чого імперія набуває поліетнічності; 3) стагнація, занепад, зникнення (можливо з подальшим відродженням у новому імперському циклі) (Турчин, 2010). Розроблена науковцем математична модель взаємодії динаміки популяції та фінансового стану держави передбачає повторювані епізоди розвитку держави і приросту населення, що супроводжуються подальшим занепадом держави і скороченням населення. У сфері ймовірних параметрів структурно-демографічна модель передбачає, що занепад держави повинен відбуватися протягом проміжків у два-три століття. Складніша модель, яка розглядає окремо простий народ і еліту, теж має подібну динаміку, що виявив П. Турчин у процесі аналізу моделей Дж. Голдстоуна і Д. Фішера. У моделі Голдстоуна зростання населення є причиною занепаду держав у XVII–XVIII ст., оскільки виникає політична нестабільність, що побічно зумовлює: фінансове виснаження ресурсів держави; зростання внутрішньоелітної конкуренції; підвищення потенціалу мобілізації мас. Фішер припускає, що в період 1200-2000-х рр. н. е. в Західній Європі відбулись чотири «великі хвилі» соціально-економічних змін. Ця тривала динаміка впливає на історію цінових ритмів. Етапи цінової рівноваги (періоди Ренесансу, Просвітництва і вікторіанської епохи) чергувалися з періодами швидкої інфляції (цінові революції).

Неоднозначну, але цікаву думку висловили Модельські, Девезас, Томсон у своїй спільній праці «Глобалізація як еволюційний процес», де розглядали державу Чингізхана як перший глобалізаційний експеримент політичних еліт (Modelski, Devezas, Thompson, 2011). Цей процес започатковано спробою за допомогою не лише насилля, але й застосування багатьох засобів соціальної комунікації з'єднати цивілізації Старого Світу через Серцевину Землі (Heartland). Однак цей грандіозний проект ускладнився через: 1) значні масштаби проекту; 2) слабкість інфраструктурних основ; 3) прокладку транспортних шляхів і посилену міграцію через центрально-азійські степи, де перебували збудники хвороби; 4) пандемію чуми; 5) стада худоби, які витопували лісостеп.

Ця перша спроба глобалізації завершилась навіть не кризою, а катастрофою в середині XIV ст. Тоді померло, за різними оцінками, від 350 млн до половини мільярда людей. Значні втрати припали на Китай,

Європу та Близький Схід. Однак менш населені землі отримали набагато болючіший удар. У результаті політична та економічна інфраструктура *Rex Mongolica*, глобальної імперії Старого Світу розпалася. «Чорна смерть» у Європі ознаменувала так звану осінь Середньовіччя (Хейзінга, 1995). Її удар був трансформаційним: 1) уповільнилось екстенсивне поширення різних форм університетської вченості, придворної куртуазності та міського політесу; 2) однак процес не припинився, він ущільнився. У напрямі від Нідерландів через Альпи в Північну Італію пролягав пояс міст, який постраждав від чуми менше, ніж навколишні території. Там продовжували множитися новації. Серед цих досягнень відзначимо такі важливі фактори: 1) збереглися політичні форми самоврядування; 2) поширилися стратегії вирішення конфліктів; 3) з'явилися механізми забезпечення виконання контрактів; 4) у змаганні альтернативних утворень політичного порядку вижило «територіальне панування» (Spruyt, 1994).

Увесь перебіг історичного процесу, роздуми філософів та теоретиків, що супроводжували його, засвідчують одну важливу особливість політичних еліт — використання ними соціальної комунікації для формування політичних систем виключно з метою поширення власного панування.

Під час упровадження саме такої системи соціальної комунікації еліти створювали різні форми територіального панування: королівства, герцогства, синьйорії — старшинства (*seigneurie*, *signoria*), панування (*dominium*, *lordship*, *Herrlichkeit*, *heerlijkheid* etc.), «господарства». Останніми наприкінці XIV ст. в Московії і Молдавії позначали все ті ж форми персоналізації територіального панування. Володарі всіх цих політичних утворень поводили себе як законні лідери в межах власних територій і в зіткненнях з подібними собі. Тому у південному (ломбардському) секторі поясу міст протягом трьох десятиліть (з середини 1420-х до середини 1450-х рр.) тривали нескінченні війни. За вплив змагалися три могутні міста: Мілан, Венеція, Флоренція. Лише Лодійський мир (*Pace di Lodi*) 1456 р. і створення Італійської Ліги сприяли припиненню конфліктів. Цей процес завершився створенням у Європі першої системи погодження інтересів суверенів у формі балансу сил та однакового для всіх статусу. Це був період ренесансного Кватроцента (*quattrocento*) — часу якісних змін у різних сферах суспільного життя, зокрема і в осмисленні соціально-комунікаційної діяльності еліти. У контексті його розквіту виник перший осередок Модерну, концептуалізованого як парламентаризм та конституалізм у Великобританії. Таким чином розвинуто започаткований у Італії механізм узгодження інтересів еліт у процесі її соціально-комунікаційної діяльності. Проте ранній кон-

ституціоналізм не міг завадити зростанню корупції у Великобританії. І саме це опосередковано прискорило в її північноамериканських колоніях проголошення незалежності і відновлення конституції в рамках тринадцяти держав-станів. Однак у ширших масштабах Європи та обох Америк вже спостерігався процес виникнення та розвитку революцій і воєн кінця XVIII — початку XIX ст. Лише обіцянка більшості щодо конституалізованої свободи, рівності і братерства пришвидшила завершення цієї політичної кризи.

Однак еліти соціальну комунікацію не могли використовувати виключно у власних інтересах. Черговий ритм та хвилю зумовило прагнення самовизначення, участі та демократії. Після еволюційної паузи, заповненої світовими війнами і тоталітарним пануванням, почався підйом до функціонального та морфологічного сенсу демократизації й підзвітності: встановлення контролю над розвитком і природними ресурсами (зокрема нафтою).

Висновки. Соціально-комунікаційна діяльність еліти є одним із питань у світовій науці, якому постійно приділялася увага вченими від часів стародавнього світу і до сучасності. Його розгляд розпочався вже в античній Греції і стародавньому Китаї. І тоді ж закладено основи тріади «влада» — «обчислення» — «міра». Згідно з аналізом наукових досліджень, на еволюцію уявлень щодо соціально-комунікаційної діяльності еліти постійно впливали фактори міжнародних процесів. Водночас науковий дискурс засвідчив, що соціально-комунікаційна діяльність еліти змінюється від ідеї грубого панування до ідеї функціонального і морфологічного сенсу демократизації цієї ж діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Деталізація дослідження в зазначеному напрямі дозволить звернути увагу на глибші процеси в науковому світі, оскільки тема соціально-комунікаційної діяльності еліти розглядалася на різних рівнях наукових досліджень. Особливу увагу слід звернути на науковий сегмент українських учених різних напрямів, зокрема й націоналістичних.

Список посилань

- Плутарх (1994). *Сравнительные жизнеописания в двух томах. (2-е изд., исправленное и дополненное)*. (пер. М. Ботвинника, И. Перельмутера). (Том II. Часть «Александр и Цезарь», С. 7). Москва: «Наука».
- Мак'явелі, Н. (1998). *Флорентійські хроніки*. Державець. (Пер. з італ.). Київ: «Основи».
- Малявін, В. (2007). *Конфуцій*. Москва: Молодая гвардия.
- Лаэртский, Д. (1986). *О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов*. (2-е изд.). А. Лосев (ред. тома и авт. вступ. ст.). Москва: «Мысль». 571 с.

- Карабущенко, П. (1998). *Этимология Платона (античные аспекты философии избранности): монография*. Москва — Астрахань. 148 с.
- Иванов, А. (1912). *Материалы по китайской философии. Введение. Школа Фа. Хань Фэй-цзы*. Санкт-Петербург. с. 227–228.
- Жюльен, Ф. (1999). *Трактат об эффективности*. Б. Крушняк (Пер. с франц.). Москва — Санкт-Петербург. Взято с <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5125>.
- Душенко, К. (2007). *Мысли и изречения древних с указанием источника*. Москва: ЭКСМО.
- Гофман, А. (2001). *Семь лекций по истории социологии: учебное пособие для вузов*. (5-е изд.). Москва: Книжный дом «Университет». 216 с.
- Арон, Р. (2000). *Мир і війна між націями*. В. Шовкун, З. Борисюк та Г. Філіпчук (пер. з фр.). Київ: МП «Юніверс». 688 с.
- Spruyt, H. (1994). *The Sovereign State and Its Competitors An Analysis of Systems Change*. Princeton University Press.
- Sahlins, M. (1972). *Stone Age Economics*. Aldine-Atherton. Chicago. xiv, 348 pp.
- Polanyi, K. (1995). *La Grande Transformation: Aux origines politiques et économiques de notre temps*. Paris: Gallimard.
- Modelski, G., Devezas, T., William R. (2011, May). *Globalization as Evolutionary Process: Modeling Global Change*. London: Routledge.

References

- Plutarch (1994). *Comparative biographies in two volumes. (2nd ed., Revised and amended)*. (trans. M. Botvinnik, I. Perelmutera). (Volume II. Part of “Alexander and Caesar”, p. 7). Moscow: “Nauka”. [In Russian].
- Machiavelli, N. (1998). *Florentine Chronicles*. Derzhavets. (Trans. from Italian). Kyiv: «Osnovy». [In Ukrainian].
- Malyavin, V. (2007). *Confucius*. Moscow: “Molodaya gvardiya”. [In Russian].
- Laërtius, Diogenes (1986). *On the life, teachings and sayings of famous philosophers*. (2nd ed.). A. Losev (Volume editor and author of the introductory article). Moscow: “Mysl”. 571 p. [In Russian].
- Karabushchenko, P. (1998). *Plato's elitology (ancient aspects of the philosophy of being chosen): monograph*. Moscow — Astrakhan. 148 p. [In Russian].
- Ivanov, A. (1912). *Materials on the Chinese philosophy. Introduction School of Fa. Han Fei Tzu*. St. Petersburg. p. 227-228. [In Russian].
- Jullien, F. (1999). *Plato's elitology (ancient aspects of the philosophy of being chosen): monograph*. B. Krushnyak (Transp. from French). Moscow — St. Petersburg. Retrieved from <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5125>. [In Russian].
- Dushenko, K. (2007). *Thoughts and sayings of the ancients, indicating the source*. Moscow: “Eksmo”. [In Russian].
- Hoffman, A. (2001). *Seven lectures on the history of sociology: a textbook for universities*. (5th ed.). Moscow: University Book House. 216 p. [In Russian].
- Aron, R. (2000). *Peace and war between nations*. V. Shovkun, Z. Borisjuk and

-
- G. Filipchuk (transl. from French). Kyiv: МР "Universe". 688 p. [In Ukrainian].
- Spruyt, H. (1994). *The Sovereign State and Its Competitors An Analysis of Systems Change*. Princeton University Press. [In English].
- Sahlins, M. (1972). *Stone Age Economics*. Aldine-Atherton. Chicago. xiv, 348 pp. [In English].
- Polanyi, K. (1995). *La Grande Transformation: Aux origines politiques et économiques de notre temps*. Paris: Gallimard. [In French].
- Modelski, G., Devezas, T., William R. (2011, May). *Globalization as Evolutionary Process: Modeling Global Change*. London: Routledge. [In English].
- Надійшла до редколегії 24.01.2019 р.